

TEORETICKÁ SOCIOLOGIE 20.STOLETÍ, SOC403

(Podzimní semestr 2005)

Vyučující: doc. Radim Marada, Ph.D.

*Závěrečná esej: **Multidimenzionální model Jeffreyho Alexandera***

Pavel Kvaltýn
74790, sociologie

Hlavní téma Alexanderovy studie, tedy analýza procesu inkluze v rámci národních diskursů a následná aplikace multidimenzionálního modelu na konkrétní příklady, poměrně vybočuje z rámce ostatních témat a studií tohoto kursu. S koncepty občanství a politickými otázkami se Alexanderovy teze sbíhají pouze částečně a okrajově v úvodní konceptualizaci základních pojmů a modelů. Vlastní jádro analýzy se úzce vymezuje na problematiku zmíněného procesu inkluze a jeho podmínek, předpokladů, variací a provázaností s institucionální diferenciací dané společnosti. Těžiště argumentace leží na konceptech solidarity a solidarity jádra, pojatých v rámci teorií budování národů, které obvykle právě roli solidarity ve vývoji společenství přehlížejí či ignorují. Solidární jádra přitom stojí u historického zrodu většiny národů a solidarita sama zůstává centrem i těch nejvíce občanských moderních států.

Z jakého pojetí solidarity tedy Alexander vychází? Nejde o solidaritu v přesných intencích např. Durkheimova vymezení. Alexanderovo pojetí odkazuje k subjektivním pocitům integrace, které jedinci prožívají jako členové sociální skupiny. Solidarita je pak fundamentálním faktorem pro analýzu národních společenství: národy jsou totiž zakládány skupinami, jejichž členové sdílejí určité kvalitativně specifické charakteristiky, kolem nichž se právě jejich solidarita vytváří. Jde o primordiální kvality, jako např. rasa, teritorium, příbuzenství, jazyk či náboženství - tedy pouta založená na emocionálních vazbách a přirozených charakteristikách. Zbytky takovéto solidarity zůstávají určujícím faktorem národní identity i postoje k vnějším skupinám, a to nehledě na to, jaké budoucí instituce či politický řád dané jádro utvoří.

V důsledku rozvoje národa a díky náboženské a ekonomické racionalizaci dochází k čím dál častějšímu setkávání se s novými vnějšími skupinami a zde přichází problematika inkluze. Pro Alexandra je to proces, ve kterém dříve exkludované skupiny nabývají solidarity v rámci vymezené komunity. S tímto souvisí kontinuum primordiální – občanský, kde protikladem přirozených primordiálních kvalit jsou občanská pouta, již ne tolik emocionální, spíše abstraktní a vědomě konstruovaná. Morální a etické kvality tohoto pojetí již odkazují na sociální funkce a instituce, jejich rozvoj je tak spojen s růstem diferenciací. V tomto místě se nabízí srovnání s jinými teoriemi. Alexander totiž toto kontinuum nechápe jako nutně lineární či chronologicky lineární, ani jako zcela homogenní. Polemizuje zde s celou poosvícenskou tradicí, která vychází z paradigmatu pokroku a vývoje, a to od Hegela přes Tocquevilla, až po Parsonse. Primordiální komunita se tak v procesu modernizace transformuje u Durkheima v organickou solidaritu, u Tocquevilla v masovou demokracii, či u Parsonse ve společenskou komunitu. Dle Alexandra se tato diferenciací odehrává na odlišných místech v odlišných

dobách. A tak jako se odlišují jednotlivá jádra solidarity, liší se i míra konečné občanské integrace, která je v důsledku vždy nerovná. Zatímco členové vnějších skupin mohou získat plná práva i vysokou institucionální participaci, jejich plná sounáležitost se solidaritou jádra dané národní komunity nebude nikdy kompletní. Každá národní společnost totiž vychází a zakládá své pojetí na vlastním historickém jádře; tenze mezi občanskou solidaritou a hlavním solidárním jádrem je tedy v principu nezrušitelná.

Výše zmíněná Parsonsova „societal community“ se v lecčems shoduje i liší s Alexanderovým konceptem. Nelze ji zcela ztotožnit se solidaritou jádra, tak jak o ní hovoří Alexander. Oběma je společná integrující funkce v rámci společnosti. To co je u Parsonse „integrujícím subsystémem společnosti“, to je vlastně definicí Alexanderovy „solidarity jádra“. Podobně i Parsons vytyčuje strukturální spojitost mezi společenskou komunitou a inkluzí jako aspektem vývojového procesu společnosti. Konečně i nejzákladnější funkci solidarity jádra můžeme vidět jako odraz Parsonsova pojetí: společenská komunita má vyjádřit systém norem, které dávají kolektivní organizaci jednotu a kohezi – legitimní řád. Tedy jakési rozšíření primordiálních kvalit Alexanderova konceptu. Zřetelně odlišujícím pojmem již je společenská solidarita této „společenské komunity“. *„Kde se společenská solidarita osvobozuje od primordiálních základů náboženství, etnicity a teritoriality, tam má tendenci urychlovat další typy vnitřní diferenciací a pluralizace“* (Parsons 1971:22). Zde je anticipována vnější osa Alexanderova multidimenzionálního modelu inkluze, viz níže. Parsonsovo pojetí je tedy sice v mnohém podobné Alexanderovu, ale zároveň v konkrétních implikacích používá odlišná schémata. Společenská solidarita působí v Parsonsově modelu jiným způsobem než solidarita jádra v modelu Alexandera, tedy spíše jako katalyzátor následné diferenciací než jako její souběžný faktor. Přesto je zřejmé, že obě pojetí popisují podobné, ne-li stejné společenské fenomény, respektive subsystémy. Ovšem zatímco Parsons zůstává v tradiční linii evolučně pokrokové ontologie a sociologie, Alexander vidí celý koncept i vlastní pojetí jako vždy specificky odlišné, historicky jedinečné, a tedy nikoliv nutně lineární či homogenní jevy (Parsons 1971).

Jak tedy vlastně vypadá multidimenzionální model inkluze? Inkluze je zde pojatá jako etnická, což postihuje právě primordiální kvality vcelku, nikoliv pouze etnickou příslušnost. Takto definovaná inkluze závisí na dvou faktorech. První, vnější osou je vliv prostředí – struktura společnosti, která obklopuje hlavní jádro. Tento faktor obsahuje ekonomiku, politiku a integrační či náboženské společenské systémy; čím více jsou tyto složky diferenciovány, tím více se inkluze stává legitimní možností. Vnitřní osa odkazuje ke vztahu primordiálních kvalit

hlavního jádra a vnějších skupin. Čím větší je primordiální komplementarita mezi hlavním jádrem a vnější skupinou, tím více členové vnější skupiny vnímají inkluzi jako žádoucí.

Co se týče teoretických koncepcí, Alexander ještě v závěru nastiňuje tři ideální typy ideologických strategií, které zaujímají vnější skupiny vůči hlavním jádrům. Prvním typem jsou asimilační hnutí, hnutí rovných příležitostí. Ty mají za cíl dosažení plné institucionální participace skrze identifikaci s primordiálními kvalitami hlavního jádra. Nicméně, i když dojde k maximálnímu naplnění těchto požadavků, primordiální mezera nebude nikdy komplexně překlenuta. Definice jaderné primordiality se totiž sama pod vlivem procesu asimilace redefinuje. Druhou strategií jsou nacionální hnutí jako etnicky uvědomělé formy inkluze. Hlavní tendencí je dosažení přednostního zacházení. Třetím typem jsou nacionální hnutí ve formě etnického odštěpení. Zde dochází k vytváření politických organizací, územních požadavků apod.

Alexandrův multidimenzionální model inkluze považují za vhodný soudobý analytický nástroj v rámci diskursu nacionálních teorií a teorií zabývajících se inkluzivními strategiemi. Pojetí solidarity přináší nové vymezení, uchopení a redefinování klasického sociologického pojmu, které v kontextu procesu inkluze a setkávání se solidárních jader se vnějšími skupinami nabízí široce a různorodě aplikovatelný teoretický rámec. Koneckonců Alexanderova ukázka aplikovaná jednak na příklad různých forem inkluze v USA, jednak na řadu dílčích případů inkluzivních procesů v koloniálním respektive postkoloniálním světě, ukazuje praktičnost a flexibilitu tohoto teoretického konceptu, jako teoretického základu pro další a rozšířenější analýzy procesu inkluze.

Literatura:

Alexander, J. C.: *Core Solidarity, Ethnic Outgroup, and Social Differentiation*. (In: Alexander, Jeffrey. 1988. *Action and its Environments. Toward a New Synthesis*. New York: Columbia University Press, str. 78-106).

Durkheim, E.: *The Division of Labor in Society*. The Free Press: New York. (Book Two, Chapter III).1893(1933).

Parsons, T.: *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1971.